

O ČEMU GOVORIMO KADA GOVORIMO

O DVIJE TEMELJNE ZAPOVIJEDI LJUBAVI?

mr. sc. Krešimir Šimić

Prije dvije godine (2007) u jordanskom *The Royal Aal al-Bayt Institute for Islamic Thought* 138 islamskih intelektualaca i klerika potpisalo je dokument *Common Word between Us and You*, što je zapravo citat iz *Kur'ana* (*Aal 'Imran* 3, 64), gdje Muhamed Židove i kršćane naziva *narodom knjige*. Dokument je ubrzo supotpisalo još 166 osoba. U njemu se ističe da bez mira i pravde između kršćana i muslimana – koji zajedno čine više od polovice svjetske populacije – ne može biti niti mira i pravde u svijetu. Nadalje se ističe da temelj za mir i međusobno razumijevanje već postoji. To su, tvrdi se, temeljna načela obje vjere: ljubiti jedinoga Boga i bližnjega, što se potkrepljuje nizom kur'anskih i biblijskih citata. Na reakciju povodom dokumenta nije se dugo čekalo. Ubrzo su uslijedili brojni odgovori kršćanskih teologa, institucija i crkava, i ne tako brojni odgovori Židova.

No, postavlja se pitanje mislimo li mi – kršćani i muslimani – isto kada ističemo dvije temeljne zapovjedi? Točnije – da se poslužim parafrazom eponimnog naslova jedne Carverove kratke priče – o čemu zapravo mi kršćani govorimo kada govorimo o ljubavi prema Bogu i bližnjemu? Da ovo pitanje nije nepotrebno cjepidlačenje, pokazuje nam odgovor na gorespomenuti dokument (*Common Word between Us and You*) Christian W. Trolle. Štoviše, o specifičnosti kršćanskoga odnosa prema dvije temeljne zapovjedi nedvojbeno nam govore sama evanđelja:

I gle, neki zakonoznanac usta i, da ga (Isusa – op. K.Š.) iskuša, upita: Učitelju, što mi je činiti da život vječni baštinim? a on (Isus – op. K.Š.) mu reče: U Zakonu što piše? Kako čitaš? Odgovori mu onaj: Ljubi gospodina Boga svojega iz svega srca svoga, i svom dušom svojom, i svom snagom svojom, i svim umom svojim; i svoga bližnjega kao sebe samoga! Reče mu na to Isus: Pravo si odgovorio. To čini i živjet ćeš. (Lukino evanđelje 10, 25-28)

Učitelj zakona je očito slušao Isusov navještaj da je kraljevstvo nebesko blizu, a potom i njegov govorio o kršćanskom poslanju (Lk 10, 1-24). Stoga je htio iskušati Isusa s obzirom na ulogu Božjeg zakona u spasenju. Isus odgovara protupitanjem: *Što stoji pisano u Zakonu? Što tamo čitaš?* Drugim riječima, Isus pita učitelja zakona: Kako ti tumačiš Dekalog? Učitelj zakona – očito dobro upućen – na temelju *Ponovljenog zakona* 6 i *Brojeva* 19 daje do znanja da mu je sasvim jasno da je srž Dekaloga ljubav prema Bogu i bližnjemu, ali ipak dodaje: *Tko je onda moj bližnji?* Isus mu – govoreći prisposobu o milosrdnom Samarijancu (Lk, 10, 29-37) – odgovara da je krivo pitati se tko je moj bližnji, već da se treba zapitati komu smo mi, odnosno on – učitelj zakona – bližnji. Iz prisposobe nedvojbeno proizlazi da je bližnji svaki čovjek u potrebi. Upravo to – koncept bližnjega – tvrde neki kršćanski teolozi, razlikuje se u islamu i kršćanstvu.

No, s obzirom na razumijevanje dvije temeljne zapovijedi – zajedničke Tori, Kur'anu i Novom zavjetu – važan je, mislim, evanđeoski tekst iz *Matejeva evanđelja* 19, 16-22:

I gle pristupi mu netko i reče: Učitelju, koje mi je dobro činiti da imam život vječni? A on mu reče: Što me pitaš o dobrome? Jedan je samo dobar! Ali ako hoćeš u život ući, čuvaj zapovijedi. Upita ga: Koje? A Isus reče:

Ne ubij!

Ne čini preljuba!

Ne ukradi!

Ne svjedoči lažno!

Poštuj oca i majku!

I ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga!

Kaže mu mladić: Sve sam to čuvao. Što mi još nedostaje? Reče mu Isus: Hoćeš li biti savršen, idi, prodaj što imaš i podaj siromasima pa ćeš imati blago na nebu, a onda dođi i idi za mnom. Na tu riječ ode mladić žalostan jer imaše velik imetak.

Isti tekst donose i *Luka* i *Marko*. U mladića kojega Matej ne imenuje (u *Luke* je to neki *uglednik*) možemo prepoznati svakog čovjeka koji svjesno ili nesvjesno postavlja pitanje o smislu života. To – smisao života – zapravo je tiha čežnja koja leži u srcu svake osobe, čežnja koja leži u svakoj ljudskoj odluci i djelatnosti. To je poriv koji pokreće našu slobodu. To je, ustvari, poziv onoga koji je samo Dobro.

Pitanje koje postavlja mladić: *Učitelju, što dobro moram činiti da postignem život vječni?* Ili u *Luke* i *Marka*: *Učitelju dobri, što mi je činiti da baštinim život vječni?* nije pitanje o moralnom dobru koje treba činiti. Mladić – vjerni Židov – zasigurno je dobro poznavao Toru. On zasigurno ne postavlja pitanje Isusu jer ne pozna Zakon, jer ne zna što je moralno dobro, već stoga što ga je sama Isusova osobnost pobudila da se suoči s onim (Isusom) koji je svoje propovijedanje započeo novom i odlučnom objavom: *Ispunilo se vrijeme, približilo se Kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte Evanđelju.* (*Marko* 1, 15).

Želimo li prodrijeti u srž evanđelja i razumjeti njegov bitni sadržaj, moramo točno razumjeti smisao pitanja bogatog mladića i još više Isusov odgovor. Isus pak odgovara izuzetnom pedagoškom pronicljivošću, vodeći mladića korak po korak prema istini. *Zašto me pitaš o onome što je dobro? Samo jedan je Dobri!* Isus očito pitanje o moralnom dobru svodi na pitanje o onome koji je sam Dobar, na Boga. Tvrdnja da je samo jedan Dobri upućuje nas tako na *prvu ploču* Dekaloga, koja poziva da se Boga prizna kao jedinog i apsolutnog i da se samo on štuje zbog njegove beskrajne svetosti. (*Izlazak* 20, 2-11). Potom Isus nastavlja: *Ako hoćeš ući u život, vrši zapovijedi!* Na mladićev upit koje, Isus navodi drugi dio Dekaloga – zapovijedi koje se odnose na bližnjega.

Međutim, odgovor o zapovijedima ne zadovoljava mladića: *To sam sve držao, što mi još treba?* Dakle, Isus mladića suočava s činjenicom da on – mladić – iako poznaje Zakon, nije istinski "ušao" u duh Zakona, odnosno da nije dosegao puninu smisla zapovijedi. Isus mladića suočava zapravo sa istinskim smislom njegova – mladićeva – pitanja. Tek tada – kada je posvijestio mladiću smisao njegova (mladićeva) pitanja – Isus poziva na nasljedovanje. Drugim riječima, Isus se tada postavlja na mjesto Zakona, tj. očituje se kao ispunjenje i smisao Zakona. Mladić se tako suočava s Mesijinim – *Kristovim zakonom* (*Galaćanima* 6, 2), koji, nažalost, nije prepoznao.

Da spomenuti mladić nije napustio Isusa samo zbog Isusova zahtijeva da proda sve što je imao, govori nam knjiga rabina Jacoba Neusnera *A Rabbi Talks with Jesus. An Intermillennial Interfaith Exchange* (New York, 1993). Neusnera je prijateljstvo s kršćanskim teolozima, s kojima je predavao na sveučilištu, potaklo da "potraži razgovor sa Isusom". To je i učinio. Čitajući evanđelja, uspoređivao je ono što Isus govori sa starozavjetnim tekstovima i rabinskim predajama u Mišni i Talmudu, što je prikazao u spomenutoj knjizi. Središnja je mjesto Neusnerova "unutarnjega" dijaloga sa Isusom prikazano u onom dijelu knjige u kojemu autor nakon cjelodnevnog druženja sa Isusom odlazi na molitvu i proučavanje *Tore* da bi o onome što je čuo od Isusa razgovarao s jednim rabinom. Nakon što je rabin citirao iz

babelskog *Talmuda* sljedeće riječi: *Rabin Simlaj je učio: šest stotina i trinaest propisa je predano Mojsiju; tri stotine šezdeset i pet zabrana se podudara s danima sunčane godine, a dvije stotine četrdeset i osam se podudara s čovjekovim zglobovima. Potom je došao David i sveo ih na jedanaest. Potom je došao Izaija i sveo ih na šest. Potom je ponovno došao Izaija i sveo ih na dvije (...)* u knjizi nadalje slijedi ovaj dijalog: *I ovo je – pita učitelj – imao reći Isus Učeni? Ja: Ne točno, nego otprilike. On: Što je ispustio? Ja: Ništa. On: Što je dodao? Ja: Sama sebe.* To – Isusovo "Ja", koje se stavlja na mjesto Zakona – zapravo je središnje mjesto prestrašenosti vjernog Židova pred Isusom, ujedno i glavni razlog zbog kojega ne može slijediti Isusa. Ne čudi stoga da Neusner upravo na ovom mjestu svoje knjige navodi riječi koje je Isus uputio mladiću: *Hoćeš li biti savršen, idi, prodaj što imaš i podaj siromasima pa ćeš imati blago na nebu, a onda dođi i idi za mnom.*¹ Očito je, dakle, da se Isus izjednačio s Bogom, pa otud proizlazi da kršćanin zapovijedi ljubavi prema Bogu i bližnjemu može ispuniti tek u nasljedovanju Isusa iz Nazareta. Samo, to nasljedovanje nije oponašanje Isusova života ili života svetaca, već novi život u Duhu Uskrsloga (*Ivan*, 3). Otud i kerigmatski ton spomenutog evanđeoskog teksta (*Matejevo evanđelje* 19, 16-22). Jasno je, stoga, da je za kršćane "hermeneutički ključ" za razumijevanje dvije temeljne zapovijedi – zajedničke Tori, Kur'anu i Novom zavjetu – odnosno svih starozavjetnih tekstova, Isus iz Nazareta, što je prikazano u *Knjizi otkrivenja*:

I vidjeh: u desnici Onoga koji sjedi na prijestolju – knjiga, iznutra i izvana ispisana, zapečaćena sa sedam pečata! I vidjeh snažna anđela gdje iza glasa proglašuje: 'Tko je dostojan otvoriti knjigu i otpečatiti pečate njezine?' I nitko – ni na nebu, ni na zemlji, ni pod zemljom – nije mogao otvoriti knjige i pogledati u nju. Briznem u plač jer se nitko ne nađe dostojan otvoriti knjigu i pogledati u nju. A jedan od starješina reče: 'Ne plači! Evo, pobijedi Lav iz plemena Judina, Korijen Davidov, on će otvoriti knjigu i sedam pečata njezinih' (5, 1-6).

Odvodi li pak takav "hermeneutički ključ" u nedopušteni ekskluzivizam ili liberalizam? Je li Isus reformator koji oslobađa od religijskog legalizma? Ne! Nasuprot, da se tako razumljen smisao dvije temeljne zapovijedi – kao nasljedovanje Isusa iz Nazareta – ističe kao temelj dijaloga, poznato je još iz kršćanske ranosrednjovjekovne teološke tradicije. Aurelije

¹ Joseph Ratzinger/Benedikt XVI., *Isus iz Nazareta*, Verbum, Split, 2007, str. 116-118.

Augustin u *Ispovijestima* upravo na spomenutom temelju razvija teoriju o pluralitetu razumijevanja svetopisamskih tekstova. Razmišljajući o različitim tumačenjima biblijskih izvještaja o stvaranju svijeta, Augustin zaključuje:

Pošto sam sve čuo i razmotrio, neću se riječima prepirati, jer to nije ni za što korisno, nego je samo na propast slušateljima (2. Tim. 2,14). Za izgradnju pak dobar je zakon tvoj ako se tko njime ispravno služi, jer je njegova svrha ljubav iz čistog srca, dobre savjesti i nehinjene vjere (1. Tim. 1,5.8), a zna naš Učitelj u kojim je dvjema zapovijedima sažeo sav Zakon i Proroke (Mt. 22,40). Kad ja te zapovijedi žarko ispovijedam, Bože moj, svjetlosti mojih očiju duševnih, što mi škodi ako se one riječi mogu različito shvatiti, kad su ipak istinite? Što mi, velim, škodi ako ja drugačije nego netko drugi shvatim što je mislio onaj koji je ono napisao? Svi mi koji čitamo trudimo se da istražimo i razumijemo ono što je htio reći onaj kojega čitamo, i kad vjerujemo da je on govorio istinu, onda se ne usuđujemo misliti da je on rekao išta što znamo ili mislimo da je lažno. Dok dakle svatko pokušava da u Svetom pismu shvati ono što je u njemu mislio onaj koji je pisao, kakvo je zlo ako osjeća ono što mu ti, svjetlosti svih iskrenih umova, pokazuješ da je istina, ako i nije tako mislio onaj kojega čita, jer je i onaj mislio istinu ako i nije mislio kao mi?